

Критична соціологія включає в себе:

- 1) критику як вираження позиції дослідника (в т.ч. ціннісної). Приклад: Рибakov по відношенню до Гумільову.
- 2) Критику як спосіб пізнання світу і суспільства, тобто, оцінку (а, можливо, і розробку критеріїв такої оцінки) суспільства і його елементів, оцінку об'єкта дослідження
- 3) Критику а-ля «демон Сократа», при цьому зовсім не обов'язково «конструктивну». Якщо конструктивна, то це - утопічний варіант і його різновиди (в цьому плані все почалося з Сократа або Платона)
- 4) Критику як модель взаємодії дослідника з уже створеними і розробленими теоріями і проведеними дослідженнями.
- 5) Критику як теоретико-методологічну парадигму в соціології.
- 6) Критику як розтин неочевидних, замаскованих протиріч або обумовленостей (в т.ч. дискурсивну критику)

Межі та парадокси соціологічної про ' ективності. **Нагадати: математика - чи не єдиний інструмент об'єктивності.** Але - не достатній, а мінімальний! А це плутанина. Про людський фактор, але не в порядку психології об'єкта, а психології дослідника, культурної його обумовленості. Але ні в якому разі не релятивізм !!!

Уявлення про неминучість політично-ідеологічного ЕФЕКТ та тенденційних будь-яких соціологічних висновків.

Суспільство, як система, что ее змінюють. В загальному! Дуже і дуже важливо. «Емоційний нейтралітет» як ідеологічна позиція. Чи можлива соціологія без ОЦІНКИ?

Теорія Карла Маркса як фундамент та перший приклад критичної соціологічної Теорії. **Експлуатація та відчуження** : Зародження фундаментальних зрозуміти. Маркс і Енгельс одними з перших стали використовувати емпіричні соціологічні дослідження у своїх теоретичних роботах - "Анкета для робітників", "Становище робітничого класу в Англії" і ін

Матеріалізм і примат буття як основа критики. Спосіб виробництва - точка відліку, порівнювана з продуктивності праці і верифіковані. Економічного детермінізму при цьому немає.

Критика в конкретизації абстракцій: не держава взагалі, а гос-ва конкретного ладу. Бурж. гос-во, феод. і соц. гос-во - не одне й те саме. **Суспільство як боротьба протиріч і боротьба класів** . «Проміжні групи»? Класовий інтерес може не усвідомлювати, але все одно людина їм керується - початків теорії неявищих соц.связей і явищ, критика «очевидності» при визнанні об'єктивності суспільства. **Соц.революція як спосіб розв'язання суперечностей. Революція в еволюції.** Громадянське суспільство як зміст, держава як влада.

Зразком для дослідників, які дотримуються концепції історичного матеріалізму, служать роботи основоположника цього напрямку в соціології німецького філософа і економіста Карла Маркса (1818-1883). У своїх роботах «Економічно-філософські рукописи» (1844), «Тези про Фейербаха» * (1845), «Німецька ідеологія» (1846), «До критики політичної економії» (1859) і ін. Маркс протиставив матеріалістичне розуміння історії, під якою розуміється процес розвитку суспільства, «ідеалістичним» соціальнофілософським концепціям, пояснював історичний процес, виходячи з духовних чинників: еволюції ідей, волі великих людей або цілих народів, розвитку людського духу і т. д. Матеріалістичний підхід передбачає, що вихідним моментом і рушійною силою історичного процесу є виробництво матеріальних умов життя людей. Щоб мати можливість творити історію, люди повинні бути забезпечені хоча б мінімумом засобів до існування. Тому науковий аналіз пристрою і розвитку суспільства має починатися з аналізу практичної діяльності, що забезпечує людей їжею, одягом, житлом.

Поряд з «ідеалізмом», Маркс критикував «споглядальність» попередньої філософії. Соціально активна позиція історичного матеріалізму чітко виражена в «Тезах про Фейєрбаха»: «Філософи лише по різному пояснювали світ, в той час як справа полягає в тому, щоб змінити його». На думку Маркса історичний матеріалізм повинен дати те знання законів суспільного устрою і розвитку, використовуючи яке можна перетворити сучасну громадську систему в гуманне і процвітаюче співтовариство вільних людей .

Експлуатація: привласнення результатів праці іншої людини без обміну або з наданням замість товарів (послуг, грошей), вартість яких менше, ніж вартість, створена працею цієї людини.

Економічна експлуатація є однією з головних тем трудової теорії вартості. Більшість інших економічних теорій вважають, що експлуатації не існує, або вона носить позаекономічний характер (заснована на насильстві, обмані, залежно тощо).

У докапіталістичних суспільствах - на власності і примус.

Згідно марксистської теорії, в капіталістичній економіці капіталіст, як власник засобів виробництва, привласнює собі різницю між створеною найманими робітниками новою вартістю і вартістю їх робочої сили в формі заробітної плати («додаткову вартість»). Підставою для такого присвоєння є право приватної власності на засоби виробництва.

Потрібно враховувати, що додаткова вартість є основою не тільки прибутку, але і всіх видів податків, акцизів, мит, ренти, банківських відсотків. Тому, на думку марксистів, експлуатують робітника не тільки власники підприємств. Опосередковано в цьому беруть участь торговці і посередники, держава, власники землі, банки і їхні вкладники.

Сучасні держави знижують ступінь експлуатації шляхом обмежень свободи діяльності монополій (які через відсутність конкуренції з іншими компаніями здатні встановлювати монополюно низькі ціни на покупку сировини, матеріалів, робочої сили і в той же час завищувати вартість своїх товарів). Податкова система також може сприяти перерозподілу коштів на соціальні цілі.

У сучасних капіталістичних економіках **антагоністичний характер експлуатації зменшується за рахунок того, що багато наймані робітники одночасно стають власниками** засобів виробництва, купуючи акції підприємств або паї в інвестиційних фондах. Однак це імітація і маскування.

Безмежність експлуатації (за сферами). Експлуатація морального праці.

Відчуження: процес відділення від людей процесу і результатів їх діяльності (діяльність розуміється широко, як будь-яка соціальна діяльність), які стають невідчуженими людині і навіть пануючими над ним. В результаті цього люди стають чужими світу, в якому живуть.

У чому ж полягає відчуження праці?

По-перше, в тому, що праця є для робочого чимось зовнішнім, що не належить до його суті; в тому, що він у своїй праці не затверджує себе, а заперечує, відчуває себе не щасливим, а нещасним, не розвиває вільно свою фізичну і духовну енергію, а виснажує свою фізичну природу і руйнує свої духовні сили. Тому робітник тільки поза праці відчуває себе самим собою, а в процесі праці він відчуває себе відірваним від самого себе. У себе він тоді, коли він не працює; а коли він працює, він вже не в себе. В силу цього праця його не добровільну, а вимушений; це - примусова праця. Це не задоволення потреби в праці, а тільки засіб для задоволення будь-яких інших потреб, але не потреби у праці. Відчуженість праці ясно позначається в тому, що, як тільки припиняється фізичний або інше примушування до праці, від праці біжать, як від чуми. Зовнішній працю, працю, в процесі якого людина себе відчужує, є принесення себе в жертву, самокатування. І, нарешті, зовнішній характер праці проявляється для робочого в тому, що ця праця належить не йому, а іншому, і сам він в процесі праці належить не собі, а іншому. Подібно до того як в релігії самодіяльність людської фантазії, людського мозку і людського серця впливає на індивідуума незалежно від

нього самого, тобто як якась чужа діяльності, божественної або диявольською, так і діяльність робітника не є його самодіяльність. Вона належить іншому, вона є втрата робочим самого себе.

В результаті виходить такий стан, що людина (робочий) відчуває себе вільно діють тільки при виконанні своїх тваринних функцій - при їжі, пиття, в статевому акті, в кращому випадку ще розташовані у себе в оселі, прикрашаючи себе і т.д., - а в своїх людських функціях він відчуває себе тільки лише твариною. Те, що притаманне тварині, стає долею людини, а людське перетворюється в те, що притаманне тварині?

Правда, їжа, питво, статевий акт і т.д. теж суть справді людські функції. Але в абстракції, відриває їх від кола іншої людської діяльності і перетворює їх в останні і єдині кінцеві цілі, вони носять тваринний характер

Згадати Фромма і «Здорове суспільство», Маркузе і «одновимірної людини».

Соціально-політична Активність соціолога як запорука «щирої тенденційності». Про маніфесті.

Розвиток марксистської критичної соціології: В.Ленін, А.Грамші, Д. Лукач .

Ленін.

У його роботах сформульовані наступні головні установки марксистської соціології: конкретний аналіз конкретних ситуацій, облік всіх зв'язків і опосередкування досліджуваного об'єкта, всебічність розгляду соціальних явищ, виділення головного, істотного в досліджуваних зв'язках, пізнання основних механізмів суспільних процесів для пояснення рушійних сил і тенденцій розвитку.

У статті "Статистика і соціологія" їм були викладені вимоги до соціологічним дослідженням. У ній він вказував на неприпустимість будь-якої було умоглядності в науці про суспільство / 80, с.349 -356 /.

Ленін виступив проти ідеалістичних основ соціології народників на більш пізньому етапі розвитку народництва. На початку 90-х років представники ліберального народництва стали основними противниками марксистської соціології.

Розпочата Плехановим критика ідеалістичних основ суб'єктивної соціології була продовжена в ленінських роботах "Що таке" друзі народу "і як вони воюють проти соціал-демократів?", "Економічний зміст народництва" і ін. У роботі "Що таке" друзі народу "...", де Ленін критикував суб'єктивний метод Михайлівського, викладені **основні принципи марксистської соціології: системність при вивченні суспільства, матеріалістичне розуміння історії і використання діалектичного методу при вивченні соціальних явищ**

По-перше, до виникнення марксизму буржуазна соціологія зазвичай обмежувалася аналізом духовного життя суспільства, вивченням ідейних мотивів, що лежать в основі вчинків людей. Матеріалізм в історії зробив переворот у філософії, дозволив поглибити аналіз, поширити його на походження суспільних ідей людини, привів до висновку про залежність ходу ідей від ходу речей, розвитку матеріальних процесів в суспільстві. Тільки такий висновок єдино правильний, єдино сумісний з науковою психологією.

По-друге, соціологи при аналізі суспільних відносин не вміли відрізнити важливих явищ від неважливих, не вміли в складній мережі суспільних відносин виявити ті, які у всій системі взаємодії грають головну роль. «Матеріалізм, - пише Ленін, - дав цілком об'єктивний критерій, виділивши виробничі відносини, як структуру суспільства, і давши можливість застосувати до цих відносин той загальнонауковий критерій повторюваності, застосовність якого до соціології заперечували суб'єктивістів»

По-третє , матеріалізм, згідно Леніну, створив можливість наукової соціології тому, що, розкривши взаємодія продуктивних сил і виробничих відносин і інші закономірності суспільного виробництва, дав «тверду основу для подання розвитку суспільних формацій природно-історичним процесом. А зрозуміло само собою, що без такого погляду не може бути і громадської науки »4.

Нарешті, по-четверте , матеріалізм «вказав шлях до всеосяжного, всебічного вивчення процесу виникнення, розвитку та занепаду суспільно-економічних формацій, розглядаючи сукупність всіх суперечливих тенденцій, зводячи їх до точно визначених умовами життя і виробництва різних класів суспільства ...»

У зв'язку з цим Ленін дає послідовну критику позитивістських напрямків в галузі соціології, розкриває неспроможність спроб біологізації соціології, т. Е. Заміни соціологічних законів законами біології. Ленін показує, що в тих випадках, коли соціологічні процеси і закономірності визначаються в біологічних термінах, це нічого, крім формалізму і заплутування питання, не дає. Якщо ж біологічні закони просто переносяться на область соціальних явищ, то це веде до вульгаризації та спрощенням і неминуче посилює ідеалістичні позиції в соціології.

Буржуазні соціологи і ревізіоністи намагаються зруйнувати об'єктивну основу наукової соціології. Вони заявляють, що визнання розвитку суспільства природним історичним процесом применшує роль свідомості в історії і роль окремих особистостей. **Насправді ж тільки розкриття об'єктивної основи історичного процесу дозволяє зрозуміти дійсну роль особистості в історії. Особистість як громадський зліпок.**

імперіалізм - слід розглядати як особливу стадію в розвитку капіталістичної соціально-економічної формації. Він показав, що колосальне зростання великого виробництва підсилює процес концентрації виробництва, і на цій основі відбувається зміна вільної конкуренції монополією. Ленін був глибоко переконаний, що сучасна йому епоха- це епоха загострення протиріч капіталізму на його вищій стадії, підготовка соціалістичної революції.

У книзі Леніна міститься розгорнутий і всебічно обгрунтований аналіз всіх основних ознак імперіалізму: **1)** концентрація виробництва і капіталу, що дійшла до такого високого рівня розвитку, що вона створила монополії, які відіграють вирішальну роль в господарському житті ; **2)** злиття банківського капіталу з промисловим і створення на базі цього фінансового капіталу, фінансової олігархії ; **3)** **вивезення** капіталу, на відміну від вивозу товарів, набуває особливо важливого значення; **4)** **утворюються** міжнародні монополістичні союзи капіталістів, що ділять світ; **5)** закінчений територіальний поділ землі найбільшими капіталістичними державами. На основі цих ознак імперіалізму Ленін робить висновок: "Імперіалізм є капіталізм на тій стадії розвитку, коли склалося панування монополій і фінансового капіталу, придбав видатне значення вивіз капіталу, почався розділ світу міжнародними трестами і закінчився розділ всієї території землі найбільшими капіталістичними країнами".

Ленін **характеризував імперіалізм як всесвітню систему колоніального гноблення і фінансового удушення гігантської більшості населення землі жменькою імперіалістичних країн.** Повалення капіталізму, революційний перехід до соціалізму стають життєвою необхідністю. Проаналізувавши протиріччя капіталізму на його останній стадії, Ленін прийшов до висновку, що імперіалізм є переддень соціалістичної революції.

Ленін поєднує в своїй концепції суспільного розвитку облік соціально-економічних чинників (розвиток капіталізму в Росії) і в той же час апологію революційного насильства, здатного перетворити дійсність відповідно до заданого ідеальним планом свідомо організованого і направляється революціонерами-професіоналами. Це суперечливе поєднання об'єктивності (до тих пір, поки вона не заважає суб'єктивним планам) і суб'єктивного прагнення до досягнення поставлених цілей (засобами політичного

екстремізму) наклало незгладимий відбиток на соціально-політичні, філософські та культурологічні погляди Леніна.

Грамші . Труднощі інтерпретації. Неправильний переклад (тоталітарний замість загальний). Соц.групи як маскування класів (у в'язниці ж писав). Загальна: **критика в поняттях** : марксизм як філософія практики, теорія, невіддільна від реальності. Ідеї: критика вульгаризації марксизму (базис і надбудова: не можна кожне коливання останньої пояснювати змінами базису), контакт інтелігенції і мас (стирання інтелектуальної нерівності, популяризація, громадська активність мистецтва і відповідальність «творця»), фашизм і тоталітаризм як вираз кризи структур : пасивна революція зверху, без підтримки мас. Безсилля лібералізму в силу його концентрації на обраних - тих, хто в силах затвердити свою свободу. Тоталітаризм як подвійність: ліквідація партій може бути пануванням однієї *приватної* партії, а може бути боротьбою з чисто капіталістичним інструментом *поли* панування. Парламентаризм як вираз капіталізму, все той же інструмент підпорядкування і **маскування**. Депарламентаризація не може бути самоціллю: по-перше, може залишитися чорний парламентаризм, по-друге, парламент - лише симптом індивідуальної капіталістичної прибутку. Громадянське суспільство і держава. Друге прагне поглинути перше - чи ж просто використовувати його як інструмент гегемонії. В ідеалі ГО має поглинути держава, що зніме небезпека гегемонії і таємного підпорядкування. Тоталітарна партія - це партія, розчинилася в суспільстві, а не навпаки. Критика (полемічна трактування) Міхельса: Система відносин **харизматичний вождь - маси** . Щоб мати можливість торкнутися цієї теми, Грамші використовував такий спосіб, як докладний конспектування (з власним полемічним коментарем) роботи Р.Міхельса «Політичні партії і соціальне примус», а також алегоричне позначення фашизму термінами «цезаризм» і «бонапартизм». Потреба в харизматичному лідері він вважав властивою з'явився «в самий недавній період» особливого типу масової партії - такого, де масам відводиться суто «маневрена» роль, їх спонтанна активність пригнічена, у них немає «іншої політичної функції, крім розуміється на військовий лад вірності мабуть або невидимому політичного центру»⁴⁰⁸. Персонаж, якого Міхельс (конкретно називав Муссоліні) іменував харизматичним вождем, а Грамші - демагогом в гіршому сенсі, лише використовує маси в своїх цілях, свідомо порушуючи і підживлюючи їх пристрасті, діючи на їх емоції. Все це, як зазначав Грамші, має місце і при парламентаризмі і виборності, але «кульмінації досягає при цезаризмом і бонапартизму з їх плебісцитарної режимами», де «харизматичний вождь» виключає посередників між собою і масами, апелює прямо до них за допомогою плебісцитів, вражаючих ораторських прийомів та інших сценічних ефектів⁴⁰⁹ **Гегемонія: панування за допомогою згоди**. Партія, що іменується «сучасним государем», «не панує і править юридично: вона володіє" фактичною владою ", здійснює функцію гегемонії (і, отже, врівноваження різних інтересів) в сфері" громадянського суспільства ", яке, однак, насправді так переплетено з політичним суспільством, що всі громадяни відчувають - вона царює і управляє. Антитеза Ленін-Муссоліні. Ленін: « Зусилля такого вождя спрямовані на підйом інтелектуального рівня і розвиток політичних здібностей мас, на формування кадрів, що забезпечують постійний зв'язок між ним і масами, на висунення в верхній ешелон керівництва таких односторонців, які зможуть замінити його.» **Критика психологів маси**, які звинувачують останню в інстинктивізм, який, на ділі, лише конструюється і заохочується вищими класами. **Реформа**: реформа світогляду та інтелекту.

Д. Лукач . Марксистська естетика. Відповідальність інтелектуалів. Інтелігенція створила умови для фашизму і нацизму. Габріеле д' Аннунціо. Гітлер: Ніцше, Зіммель, Ортега-і-Гассет, Гамсун, Хайдеггер, Шпенглер, Бергсон, Парето, Бердяєв. Ірраціоналісти і аристократи.

Цілком ймовірно, цей новий етап розвитку імперіалізму буде називатися фашизмом. І за новою вивіскою ховається нова ідеологічна проблема: "голодний" імперіалізм німців

висунув ідею нігілістичного цинізму, відкрито порвав з усіма традиціями гуманності. **Фашистські тенденції в США**, що розвиваються сьогодні, використовують методи нігілістичного лицемірства: вони заперечують внутрішнє і зовнішнє самовизначення народів в ім'я демократії; вони утискають і експлуатують народні маси в ім'я гуманності і культури.

Знову-таки лише один приклад. Гітлеру було необхідно, спираючись на Гобіно і Чемберлена, вибудувати власну расову теорію, щоб демагогічно закликати свій народ до викорінення демократії і прогресу, гуманізму і культури. Імперіалістам США легше: їм потрібно лише універсалізуватися і систематизувати свою стару практику ставлення до негрів. А оскільки ця практика і понині сумісна з ідеологією, в якій заявлено, ніби США є поборниками демократії і гуманізму, то немає потреби питати, чому у нас не повинно було виникнути подібне лицемірне нігілістичне світогляд, яке змогло б прийти до влади за допомогою засобів демагогії. Те, що ця універсалізація і систематизація швидко просуваються вперед, може побачити кожен, хто спостерігає за долями провідною прогресивною інтелігенцією в США, за Герхарта Айслера або Говардом Фастом. Яким чином ці методи з давніх пір стають загальними, було давно і вірно показано таким помірним письменником як Сінклер Льюїс в "Elmer Gantry".

Звичайно, тут перед нами лише абстрактна, чиста форма нового фашизму. Його реальний розвиток йде часом складним шляхом, особливо у Франції та Англії, де внутрішнє становище імперіалістичної реакції набагато важче. Але варто тільки розглянути, - знову повертаючись до ідеологічних проблем, - екзистенціалізм, і можна з легкістю побачити, що спроба узгодити відкритий нігілізм майже фашистського Хайдеггера з сьогоднішніми проблемами породжує зміну цинізму на лицемірство.

Або візьмемо, наприклад, Тойнбі. Його книга - це великий успіх філософії історії з часів Шпенглера. Тойнбі досліджує зростання і занепад цілісних культур і при цьому приходять до результату, згідно з яким ні панування природних сил, ні панування суспільних обставин не в змозі вплинути на цей процес; таким же чином він хоче довести, що всі спроби вплинути на хід світового розвитку насильницьким шляхом - тобто все революції - апріорі засуджуються до провалу. Двадцять одна культура вже загинула. До сьогоднішнього дня розвивається єдина, західноєвропейська, оскільки, коли вона починалася, Ісус знайшов новий ненасильницький шлях оновлення. А сьогодні? Тойнбі резюмує свої попередні шість томів в такому сенсі, що Бог, - оскільки Його природа так само постійна, як і природа людини, - не відмовить нам у новій допомозі, якщо тільки ми з належним смиренням будемо про неї просити.

Я думаю, що фанатики в США, які готують атомну війну, не можуть бажати собі нічого кращого, ніж те, що прогресивна інтелігенція тільки і буде молити про цю підтримку - в той час як вони зможуть спокійно готувати атомну війну.

Однак ця фаталистическая і пасивна тенденція у Тойнбі показує, що ми знаходимося лише на початкових стадіях ідеологічного розвитку нового фашизму. (Подумаємо про фаталізм Шпенглера на протигагу нігілістично-цинічному активізму Гітлера). Але після такого затвердження завдання і відповідальність інтелігенції стають не менше, а навпаки значніше: ще є час для того, щоб надати іншу спрямованість ідеологічному розвитку провідних культурних народів або, по крайній мере, щоб спробувати стримати насувається зараз реакційний розвиток.

Які наслідки? Інтелігенція, оскільки вона не бачить об'єктивних основоположних свого власного соціального існування, все більшою мірою стає жертвою фетишизації суспільних проблем і за посередництвом цієї фетишизації, безпорадною жертвою якої завгодно соціальної демагогії.

Легко привести відповідні приклади. Я говорю лише про деякі з найважливіших. Перш за все, це фетишизація демократії. Це означає, що ніколи не досліджується, для кого ця демократія призначена, а для кого немає. Ніколи не задається питання про те,

яке **реальний зміст будь-якої безпосередньої демократії**, і це відсутність питань надає нарождаючому сьогодні неофашизму найсерйознішу підтримку. Далі присутній **фетишизація прагнення народів до миру, переважно в формі абстрактного пацифізму**, причому бажання світу вироджується не тільки в пасивність, але навіть і в заклики до **амністії фашистських військових злочинців** і таким чином спрощує підготовку нової війни. Далі **існує фетишизація нації**. За цією вивіскою зникають відмінності між виправданими національними життєвими інтересами народу і агресивними тенденціями імперіалістичного шовінізму. Вона і сьогодні діюча в своїй безпосередній формі, однак поряд з нею виникає не менш небезпечне непряме використання цієї фетишизації: **ідеологія так званого супранаціоналізму, наднаціонального світового уряду**, особливо в США. Нарешті необхідно сказати про **фетишизацію культури**. З часу Гобіно, Ніцше і Шпенглера стало дуже модним оскаржувати однаковість людської культури.

Теорія Р.Міллса як «альтернативне джерело».

Міллс (MillsMills) Чарлз Райт (28.08.1916, Уейко, шт. Техас, США-20.03.1962, Нью-Йорк) - американський соціолог і публіцист ліворадикальної політичної орієнтації. Один з ідеологів руху "нових лівих", претендував на створення "нової **соціології**". Під впливом від марксизму, а також прагматизму і соціологічних ідей Веблена і М. Вебера. Закликав громадські науки викривати вади капіталістичного суспільства. Згідно **Міллсу**, радикально налаштовані представники громадських наук, які відстоюють цінності свободи, творчості і "соціологічної уяви", т. Е. Здатні зрозуміти тенденції товариств, **розвитку** і пов'язати з ними своє життя, можуть змінити сучасну антидемократичну, що руйнує основні людські цінності соціальну структуру США. **Міллс** стояв на позиціях інтелектуального просвітителя, який вірить в самостійну силу інтелігенції і бачить в радикальному слові основну силу, здатну скинути панування "пануючої еліти" - союз промислової, політичної та військово-бюрократичної еліти. Концепцію "пануючої еліти" висував на противагу марксизму. Необхідно відзначити, що употребляемое **Міллсом** поняття еліти відрізнялося розпливчастістю, що дозволяло вживати його не цілком коректно. Розглядаючи буржуазна держава і його військову силу як абстрактне, автономне утворення, **Міллс** вважав, що воно організовує і направляє суспільне життя. На думку **Міллса**, постійне збільшення військових витрат і централізація коштів здійснення влади в сучасну епоху дає право говорити про "політичний детермінізм" або "військовому детермінізм", що, з його точки зору, більш вірно, ніж марксистський висновок про "економічне детермінізм" **соціальної життя**. **Міллс** критикував дві головні тенденції в американській соціології: так звану "**високу теорію**", створену Парсонсом, і "**абстрактний емпіризм**", представлений в працях Лазарсфельда. Теорія Парсонса була, на його думку, неспроможна тому, що відкидала ідею структурного антагонізму, заколоту, революції і вселяла переконання, що гармонія інтересів є природною рисою будь-якого суспільства. Крім того, **Міллс** критикував штучна мова Парсонса, який вважав ширмою, що приховує злидні реального змісту. "Абстрактний емпіризм", на переконання **Міллса**, також не здатний виділити і проаналізувати нагальні суспільні проблеми, оскільки робить упор на зборі та обробці даних і байдуже ставиться до вибору об'єкта дослідження, внаслідок чого відбувається відокремлення методології від змістовного знання. Полемічно загострюючи проблему, **Міллс** нерідко говорив про непотрібність методології взагалі, стверджуючи, що "кожен сам собі методолог". **Міллс** був поборником ідеї мирного співіснування двох систем, виступав проти мілітаризації США. Ідеї **Міллса** послужили важливим джерелом формування опозиційного свідомості в умовах буржуазного суспільства і для значної частини сучасного американка соціологів стали стимулом до пошуку шляхів радикальних змін. В даний час **Міллс** вважається предтечею радикальної соціології на Заході, одним з Гланом натхненників руху "нових лівих".

Уявлення про принципову різницю между точно, природними та соціальними науками. Відповідальність вченого за оцінку об'єкту, що вивчається, нерозривність суб'єкту та об'єкту СОЦІАЛЬНОГО Пізнання. **Критика без пропозицій та «гебельсівські» мотиви ее заперечення.**

Питання семінару:

1. **Роль критики в науке. Чи може критика бути «неконструктивною»?**
2. Природа та специфіка соціологічної про ' єктивності
3. К.Маркс та марксизм: Критично Потенціал

Відповідальність та позиція вченого: между наукою та ідеологією.

"Писання" екзистенціалістів "Гейдеггера, Ясперса і про чих обер-лакеїв фашизму, незрівнянно більше нагадують гарячкове марення, ніж літературні твори ... Данська обскурант, кликушах і психопат Серен К'еркегор, улюблена мішень для глузувань сучасників, витягнутий фашистськими" філософами "з задвірок історії філософії ... Гейдеггер переводить його на свій епілептичний мову. його літературна куховарство - філологічна абракадабра, понівечені, вивихнуті слова, немов пройшли крізь тортури гестапо. Те ж жалюгідне фідейстичеського зміст Ясперс огортає непроникною димовою завісою псевдовчених, його пухкі писання - нудний, нескінченний потік мутного реакційного марнослів'я".

Критична соціологія як дослідницький підхід та методологічна прото-парадигма .

Критичний підхід до АНАЛІЗУ СОЦІАЛЬНИХ явищ та процесів як альтернатива Описова та інтерпретуючому підходам. Теза про «включень» характер соціологічної ДІЯЛЬНОСТІ. Заперечення «зовнішнього» характеру соціальної реальності относительно дослідника. Суспільство як "не-природний» феномен. Проблематика центрального питання: вместо «Як можливе суспільство?» - «Чи повинно суспільство бути таким?». Критика як метод Пізнання. Компенсаційній Потенціал критичного підходу. Критична соціологія як «невізнана», но успішна методологічна парадигма (з прикладами сучасної соціології: вона теж «критична», тільки навпаки). Залучення до критичного підходу марксизму, фрейдизму, неомарксизму та неофрейдизму.

1. Критика як метод Пізнання
2. Стратегія критики: «пізнати» - «пояснити» - «Изменить»
3. Марксизм та фрейдизм: Позитивні ефект несумісності
4. Соціолог та суспільство: поєднання суб ' єкту та про ' єкту

Альтернативою класичним марксизму щодо оцінки інтегрованості сучасного суспільства є неомарксистської критична теорія суспільства . Це підхід, який спирається на концепцію суспільства як системи тотального, всепроникного контролю . Спорідненість з анархізмом. На відміну від класичного марксизму, в неомарксизме контроль пов'язується не з прямим примусом і експлуатацією з боку панівного класу, а з непомітною для людей, що відбувається поволі трансформацією природних для людини потягів в «помилкові» потреби, задоволення яких веде не до вільного розвитку особистості, а до зміцнення сформованого соціального порядку. МАНІПУЛЯЦІЯ Всі сфери життєдіяльності, регульовані системою, -

економіка, політика, мистецтво, освіту, релігія, сім'я та ін. - розглядаються як прояви **панівної раціональності** - способу сприйняття, осмислення і організації людиною навколишнього світу і свого життя. Дослідження пануючого типу раціональності і альтернативних форм раціональності, що виявляються в способі життя аутсайдерів (від англ. Outside - поза, за межами), тобто спільнот, які не інтегрованих в систему і тому вільних від неї, має виявити перспективу емансипації (від лат. Emancipatio - звільнення), тобто напрямок трансформації суспільства в більш вільний і гуманний.

Розвиток нових форм контролю призводить до того, що **існуючий соціальний порядок стає єдиним виміром**, в якому розгортається буття людини, чий мислення і поведінку визначаються технологічною раціональністю-відношення до світу і власного життя на основі принципів функціональності, ефективності, керованості. Одномірності системи і людей, чие життя система організовує і регулює, Маркузе протиставляє «негативну свободу» аутсайдерів - безробітних, молоді, жінок, громад хіпі *, етнічних і сексуальних меншин. Економічна свобода означає свободу від економіки, тобто ухилення від участі в конкурентній гонці, від роботи на корпорації заради споживання їх же продукції. Політична свобода - це свобода від політики, неучасть в політичному торзі за правилами буржуазної демократії або в соціалістичній імітації народовладдя. Інтелектуальна свобода - це свобода від прийнятого способу мислення, відхід з під контролю так званого громадської думки і засобів масової інформації. «Великий відмову» аутсайдерів від пануючого способу життя Маркузе пояснює тим, що в їх діяльності (або за мірками системи бездіяльності) проявляється посттехнологіческая раціональність - альтернативне відношення до світу і свого життя, засноване на принципах задоволення, любові, терпимості. Маркузе вважав, що носії посттехнологіческой раціональності - це та нова революційна сила, яка підриває одномірне суспільство і сприяє трансформації його у вільний і гуманне суспільство.

Критична теорія явно переоцінює революційний потенціал аутсайдерів. Їх цінності і спосіб життя з часом перетворюється з протесту, виклику системі в ресурс її розвитку, в структурні елементи суспільства. Так, на початку ХХ ст. було інтегровано в соціальну систему робітничий рух, потім в середині століття мистецтво андеграунду ** і сексуальна революція ***, а в кінці століття етнічні та сексуальні меншини, екологічне та феміністський рухи. Н про ця тенденція підтверджує правоту критичної теорії в іншому аспекті.

Критична теорія добре описує і пояснює цілісність суспільства і його здатність інтегрувати в себе будь-яку опозицію, і тому схема «нові форми контролю - інтеграція суспільства» може служити універсальним інструментом аналізу соціальних явищ. З цієї точки зору, наприклад, освіта - це також форма контролю. Крім власне навчальної програми в процесі освіти засвоюється так звана **прихована програма**, тобто відбувається впровадження ідей і поведінкових зразків, що сприяють підтриманню існуючого соціального порядку. Сучасна система освіти заохочує тих, хто успішно освоює практично корисні факти і формули, тобто знання, що забезпечують кар'єрне зростання і життєвий успіх. Тим самим утворення культивує інструментальну (технологічну) раціональність і одночасно з професіоналізмом впроваджує конформізм - установку на поведінку, яка узгоджується з панівними нормами, переконаність в розумності і безальтернативності існуючого суспільства.

Незважаючи на очевидні розбіжності в трактуванні соціальних явищ і процесів, структурному функціоналізму, історичного матеріалізму, критичної теорії суспільства властива загальна макросоціологіческой орієнтація, тобто сфокусованість уваги дослідників на виявленні соціальних структур, які утворюють суспільство як ціле, як систему, що зумовлює, в загальному, вчинки і спосіб життя людей.

За Миллсу:

Міллс (Mills) Чарльз Райт (28.8.1916-20.3.1962).

Американський соціолог і публіцист. Закінчив Техаський університет (1939). З 1965 професор соціології Колумбійського університету. послідовник М. Вебера і К. Мангейма. Зазнав певний вплив ідей К.Маркса, вважав його метод

плідним, проте дотримувався погляду про "застарілість" марксистської теорії. Міллс придбав популярність різкою критикою антигуманних тенденцій сучасного американського суспільства. Поняттю "правлячий, панівний клас" протиставляв поняття "владна еліта", розглядаючи її як соціальну групу, що складається з промислової, політичної та військової верхівки . головну соціальну небезпеку Міллс бачив в зростаючій "раціональності без розуму", тобто у використанні "пануючої елітою" раціональних засобів, розроблених вченими, для досягнення ірраціональних цілей. надії на

гуманізацію суспільства Міллс пов'язував з інтелігенцією, яка здатна володіти "соціологічним уявою" (властивістю розуміти що відбуваються в суспільстві процеси); заперечував революційну роль робітничого класу.

Міллс був прихильником теорії масового суспільства, концепції соціології та філософії, в якій стверджується, що сучасне суспільство характеризується індустріалізацією і урбанізацією, стандартизацією виробництва і масовим споживанням, бюрократизацією суспільного життя, поширенням засобів масової комунікації і «масової культури». Після 2-ї світової війни теорія розділилася на ряд напрямків: критику з позицій лібералізму і романтизму авторитарних тенденцій в розвитку суспільства, відчуження, конформізму, до якого прилучився Міллс (також Е. Фромм, Д. Рисмен); трактування масового виробництва і споживання як умови утвердження соціальної рівності (Д. Белл, Е. Шіле).

Свій соціологічний метод Міллс називав порівняльним і історичним, вважав за необхідне створення нової соціології, покликаної виявити історичну специфіку сучасної і досліджувати соціальні зміни, що ведуть до подолання відчуження. Аналізуючи масові соціальні конфлікти, що відбулися в 50-ті роки під впливом результатів другої світової війни у багатьох країнах Східної Європи, Азії, Африки, розробив свою концепцію соціального конфлікту. Обґрунтовував існування соціальних конфліктів пануванням пануючої еліти, до якої входили політичні діячі, бізнесмени, військові.

Піддав критиці як емпіризм американської соціології, так і абстрактність так званої високої теорії Парсонса. Однак, Міллс не зміг дати їм позитивної альтернативи. Погляди Міллса вплинули на формування ідеології так званих "нових лівих" у США.

КРИТИКА СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ !!!! ІЛЮЗІЯ СТАБІЛЬНОСТІ !!! КРИТИКА ЕЛІТ !!!

Згідно Миллсу, радикально налаштовані представники громадських наук, які відстоюють цінності свободи, творчості і "соціологічної уяви", т. Е. Здатні зрозуміти тенденції суспільного розвитку та зв'язати з ними своє життя, можуть змінити сучасну антидемократичну, що руйнує основні людські цінності соціальну структуру США. Миллс стояв на позиціях інтелектуального просвітителя, який вірить в самостійну силу інтелігенції і бачить в радикальному слові основну силу, здатну скинути панування "пануючої еліти" - союз промислової, політичної та військово-бюрократичної еліти. Концепцію "пануючої еліти" висував на противагу марксизму.

Необхідно відзначити, що употребляемое Миллсом поняття еліти відрізнялося розпливчастістю, що дозволяло вживати його не цілком коректно. Розглядаючи буржуазна держава і його військову силу як абстрактне, автономне утворення, Миллс вважав, що воно організовує і направляє суспільне життя. На думку Миллса, постійне збільшення військових витрат і централізація коштів здійснення влади в сучасну епоху дає право говорити про "політичний детермінізм" або "військовому детермінізм", що, з його точки зору, більш вірно, ніж марксистський висновок про "економічне детермінізм" соціального життя .

Миллс критикував дві головні тенденції в американській соціології: так звану "високу теорію", створену Парсонсом, і "абстрактний емпіризм", представлений в працях Лазарсфельда. Теорія Парсонса була, на його думку, неспроможна тому, що відкидала ідею структурного антагонізму, заколоту, революції і вселяла переконання, що гармонія інтересів є природною рисою будь-якого суспільства. Крім того, Миллс критикував штучна мова Парсонса, який вважав ширмою, що приховує злидні реального змісту. "Абстрактний емпіризм", на переконання Миллса, також не здатний виділити і проаналізувати нагальні суспільні проблеми, оскільки робить упор на зборі та обробці даних і байдуже ставиться до вибору об'єкта дослідження, внаслідок чого відбувається відокремлення методології від змістовного знання. Полемічно загострюючи проблему, Миллс нерідко говорив про непотрібність методології взагалі, стверджуючи, що "кожен сам собі методолог". Миллс був поборником ідеї мирного співіснування двох систем, виступав проти мілітаризації США. Ідеї Миллса послужили важливим джерелом формування опозиційного свідомості в умовах буржуазного суспільства і для значної частини сучасного американка соціологів стали стимулом до пошуку шляхів радикальних змін. В даний час Миллс вважається предтечею радикальної соціології на Заході, одним з Гланом натхненників руху "нових лівих".

Соч .: 1) Пануюча еліта . М .. 1959. 2) Power politics and people. NY, 1963.

Критична соціологія як дослідницький підхід та методологічна прото-парадигма.

Критичний підхід до АНАЛІЗУ СОЦІАЛЬНИХ явищ та процесів як альтернатива Описова та інтерпретуючому підходам .

Схема. Критична парадигма як підсумкова вершина. Користь є і від тих, але проект незавершений без критики.

Критика марксизму: **детермінованість історичного процесу, постулируемая марксизмом, суперечить його ж заклик до дії на історію. Практика - критерій істини, і т.д.**

Напрямки марксизму:

Постмарксизм - соціофілософское протягом, що ґрунтується на працях і ідеях, запропонованих Карлом Марксом, однак ставить під критичний розгляд ключові елементи марксистської теорії. Свій розвиток постмарксизм починає від подій «червоного травня» 1968 р коли «офіційний марксизм» традиційних лівих був дискредитований і з'явилася необхідність пошуку нових шляхів розвитку.

Західний марксизм (англ. Western Marxism) - течія, яка, з одного боку, протистоїть ленінської інтерпретації марксизму, критично відгукує і про «реальному соціалізмі» в

СРСР 30-80 рр., А з іншого - критично розвиває спадщина Маркса і Енгельса, критикуючи капіталістичну систему. Засновниками прийнято вважати Д. Лукача, Карла Корша, Антоніо Грамші, Вільгельма Райха (Діалектичний гуманізм), Альтюсер, Валлерстайна, Олін Райта (сцієнтистської марксизм, Аналітичний марксизм).

Неомарксизм. В т.ч. і Фр.школа. Вважається, що більшість напрямків неомарксизму відмовляються від ідеї збройних революцій на користь більш мирного розвитку подій - відійти від ідеї насильства при збереженні ідеї революції як такої. Неомарксистки також прагнуть створити нові економічні моделі, трансформуючи ос новні поняття класової боротьби.

Структуралістський марксизм (англ. Structural Marxism) - філософська течія в марксизмі, що ґрунтується на ідеях і концепціях структуралізму.

Зародилося і набуло широкого поширення у Франції в 1960-х-1970-х рр., Після чого поширилося і за її межами. Основними представниками цього напрямку в марксизмі були філософ Луї Альтюсер, соціолог Нікос Пуланзас і антрополог Моріс Гodelьє. Багато зі студентів Луї Альтюссера (Е. Балібар, Ж. Рансьєр, Д. Лекур, П. Реймон), дотримувалися структуралістського марксизму, пізніше відійшли від нього. Сучасним представником структуралістського марксизму є словенський соціолог Растко Мочніков.

Теза про «включень» характер соціологічної ДІЯЛЬНОСТІ. Заперечення «зовнішнього» характеру соціальної реальності относительно дослідника .

Приклади. Коротко.

Суспільство як "не-природній» феномен. Проблематика центрального питання: **вместо «Як можливе суспільство?» - «Чи повинною суспільство бути таким?».**

Маркс в першу чергу (перша теза).

У соціології існує і третій методологічний підхід. Подібно інтерпретативної соціології, критична сформувалася як реакція на наукові вишукування. Цього разу, однак, камінь спотикання - об'єктивність. Наукова соціологія вважає, що реальність - щось перебуває «зовні» і завдання дослідника зводиться до вивчення і документального підтвердження саме цього. **Але Карл Маркс - основоположник критичного підходу, відкидав ідею про те, що суспільство існує як природної системи з встановленим порядком. Вважати так, за його словами, - все одно, що сказати, ніби суспільство неможливо змінити. З цієї точки зору наукова соціологія просто підтримує існуючий стан справ .** На відміну від неї критична соціологія є вивчення суспільства, сфокусоване на необхідності соціальних змін. **Замість наукового питання: «Як суспільство функціонує?» критичні соціологи задаються моральними і політичними питаннями, серед яких головним є: «Чи повинне суспільство існувати в його нинішній формі?»** На це вони, як правило, відповідають негативно. Завдання, як говорив Маркс, не в тому, щоб лише вивчати світ, а щоб його змінити. Виносячи ціннісні судження про способи поліпшення суспільства, критичні соціологи **відкидають поставлену Вебером завдання бути вільним від цінностей.** Прихильники такого підходу прагнуть змінити не тільки суспільство, але і характер самого дослідження. Вони вважають, що вивчаються люди **рівноправними собі (дилема сакрального знання)** і заохочують їх участь в ухваленні рішення, що слід вивчати і як треба виконати роботу. Нерідко дослідники і досліджувані ними суб'єкти використовують зроблені відкриття, щоб виступити на захист знедолених людей і наблизитися до політичної мети, яка полягає в побудові **суспільства рівних.**

Суворі прихильники наукової соціології не погоджуються ться з цим, звинувачуючи критичну соціологію (незалежно від підходу - феміністського, марксистського або будь-якого іншого) в тому, що її **політичний характер заважає об'єктивності і вона не здатна позбутися тенденційності.** Критичні соціологи відповідають на подібний закид, що **все дослідження є політичними і тенденційними, оскільки або закликають до здійснення**

змін, або відмовляються від цього . Таким чином, у соціологів немає вибору і вони не в силах позбавити свою діяльність політичного аспекту, але можуть вибрати, на чію сторону їм встати. Критична соціологія - **активний політичний підхід** , який прив'язує пізнання до дії, який прагне не тільки пізнати світ, а й удосконалити його. Узагальнюючи, треба визнати: до наукової соціології схильні дослідники з більш консервативними поглядами; а до критичної - ті, чії позиції відхиляються в ліву від лібералізму сторону, аж до радикальних. Чи існує взаємозв'язок методологічних підходів і теорії? Сказати, що вона абсолютно очевидна, не представляється можливим; наприклад, **соціолог, що віддає перевагу критичний підхід, збираючи дані, може використовувати наукові методи** . Але кожен з трьох підходів ближче до певної теоретичної парадигми (див. Розділ «Соціологічний підхід»): науковий - до структурно-функціональної, інтерпретативний - символічного інтеракціонізму, критичний - соціального конфлікту. Багато соціологів вважають за краще якийсь один підхід іншому; проте важливо мати уявлення про всі три

Критична соціологія - це наступний після науки крок. Питання в тому, що крок дійсно повинен бути зроблений ПІСЛЯ науки. А не до і не замість неї. За винятком неминуче попереднього принципіві кроки.

Критика як метод Пізнання. Компенсаційний Потенціал критичного підходу. Може використовуватися як допоміжний, для **компенсації недоліків** .

Тема 4. Ліворадикальна критична соціологія Франкфуртської школи

Франкфуртська школа: методологічні та ідейні принципи. Наукові та Політичні позиції ліворадикальної соціології. Від критики Суспільства до его переробки. Суспільство як поєднання суб'єкту та про'єкту.

Франкфуртська школа складається в самостійне направлення в 30-40-і рр. ХХ століття на базі Інституту соціальних досліджень у Франкфурті-на-Майні (Німеччина) . **ОСОБЛИВА УВАГА - до КУЛЬТУРИ**. Паралель з Лукачем, наступний щабель марксизму . **Про Товариство, на думку франкфуртцев, являє собою одночасно і "суб'єкт" і "об'єкт"** . В се без винятку представники даної школи виступали як гарячі і переконані критики сучасного капіталістичного суспільства . **В особливу заслугу собі франкфуртські теоретики ставили те, що вони на відміну від інших враховують свою власну соціальну обумовленість.**

Тр і періоду : європейський (до нацизму). Хоркхаймер - засновник. Головні ідеї: Маркс критикував капіталізм, ми будемо критикувати буржуазну соціологію. **Негативна діалектика:** тобто, тотальна критика, тотальне заперечення (яке перейшло, в результаті, і на політику: РАФ). **«Негативна діалектика» виходить з того, що суперечності всередині будь-якого цілого не можуть бути дозволені за рахунок його внутрішніх резервів; вони можуть бути «зняті» лише ззовні. До висновків в дусі «негативної діалектики» творці «критичної теорії» приходять в результаті аналізу історії розвитку людської цивілізації.** Стругачев! Прогресорство Хоркхаймер - це **неомарксизм** .

Він означав не просто оновлений марксизм, як могло б виходити з етимології цього терміну, а новий напрямок соціальної думки, в якому філософські, політекономічні, соціологічні поняття, що використовувалися в марксизмі, виявляються з'єднаними за допомогою центральної категорії - відчуження, трактують виключно в соціально-економічному сенсі. У світлі такого підходу зрозуміло, чому капіталізм розглядається франкфуртці як суспільство загального відчуження і піддається різкій і нещадній критиці

Це підхід, який спирається на концепцію суспільства як системи тотального, всепроникного контролю. На відміну від класичного марксизму, в неомарксизме контроль пов'язується не з прямим примусом і експлуатацією з боку панівного класу, а з непомітною для людей, що

відбувається поволі трансформацією природних для людини потягів в «помилкові» потреби, задоволення яких веде не до вільного розвитку особистості, а до зміцнення сформованого соціального порядку. Всі сфери життєдіяльності, регульовані системою, - економіка, політика, мистецтво, освіту, релігія, сім'я та ін. - розглядаються як прояви панівної раціональності - способу сприйняття, осмислення і організації людиною навколишнього світу і свого життя. Дослідження пануючого типу раціональності і альтернативних форм раціональності, що виявляються в способі життя аутсайдерів (від англ. Outside - поза, за межами), тобто спілнот, які не інтегровані в систему і тому вільні від неї, має виявити перспективу емансипації (від лат. Emancipatio - звільнення), тобто напрямок трансформації суспільства в більш вільний і гуманний.

Критична теорія явно переоцінює революційний потенціал аутсайдерів. Їх цінності і спосіб життя з часом перетворюється з протесту, виклику системі в ресурс її розвитку, в структурні елементи суспільства. Так, на початку ХХ ст. було інтегровано в соціальну систему робітничий рух, потім в середині століття мистецтво андеграунду ** і сексуальна революція ***, а в кінці століття етнічні та сексуальні меншини, екологічне та феміністський рухи. Але ця тенденція підтверджує правоту критичної теорії в іншому аспекті.

Критична теорія добре описує і пояснює цілісність суспільства і його здатність інтегрувати в себе будь-яку опозицію, і тому схема «нові форми контролю - інтеграція суспільства» може служити універсальним інструментом аналізу соціальних явищ. З цієї точки зору, наприклад, освіта - це також форма контролю. Крім власне навчальної програми в процесі освіти засвоюється так звана прихована програма, тобто відбувається впровадження ідей і поведінкових зразків, що сприяють підтриманню існуючого соціального порядку. Сучасна система освіти заохочує тих, хто успішно освоює практично корисні факти і формули, тобто знання, що забезпечують кар'єрне зростання і життєвий успіх. Тим самим утворення культивує інструментальну (технологічну) раціональність і одночасно з професіоналізмом впроваджує конформізм - установку на поведінку, яка узгоджується з панівними нормами, переконаність в розумності і безальтернативності існуючого суспільства. *ПРИГАДАТИ СТЕНУ ФЛОЙДОВСКУЮ, хоча й запізно.*

Незважаючи на очевидні розбіжності в трактуванні соціальних явищ і процесів, структурному функціоналізму, історичного матеріалізму, критичної теорії суспільства властива загальна макросоціологічної орієнтація, тобто сфокусованість уваги дослідників на виявленні соціальних структур, які утворюють суспільство як ціле, як систему, що зумовлює, в загальному, вчинки і спосіб життя людей.

КІНЕЦЬ неомарксизма.

З іншого боку - **неофрейдизм** : Фрейдизм - як опора на Лейбніца і Шопенгауера. Формула Ньютона лейбнулаась. Над-Я як аналог надбудови (мистецтво як компенсація), Я як об'єднання протиріч Воно й Над-Я. Заборони та обмеження як відчуження (тільки у вигляді витіснення, як один із захисних механізмів): секс версус працю. В принципі, псевдонаука і редуccionізм. Але! Про висновки і термінах, про критичну спрямованість самої теорії. Концепція втручання в хвороба - лікування суспільства ззовні . **Неофрейдизм - критика редуccionізму і біологізаторство, упор на соціальності.**

Фромм :. Деструктивність як результат неможливості реалізації творчих здібностей (Ероса). Виходить людина-некрофил і нацизм. Убивчо то, що некрофил - це антигуманний раціоналіст, дитя цивілізації.

Американський період: авторитаризм, фашизм, нацизм. «Авторитарна особистість» Адорно та інших. Новий антропологічний тип - результат «просвітницької» раціональності, яку нав'язують. На відміну від підходу Вебера Адорно і Хоркхаймер

інтерпретують **раціональність більш широко: як підпорядкування, панування, влада, насильство**. Сказати про те, що раціональність не може уникнути навязуваності; в цьому прокол франкфуртцев. **Філософія, наука, техніка, за поданнями франкфуртцев, - виплодок пекла. Вони - джерело цивілізованого рабства. Технічна раціональність, констатують автори вишеназваної книги, є сьогодні раціональність самої влади. ЦЕ Шпенглера. ВОНИ ПОТРАПЛЯЮТЬ В ПАСТКУ, проти якої застерігали.** Але важливо - виявлення неочевидних структур підпорядкування.

Третій період: **західнонімецький**. Тут основа - це Маркузе і Хабермас (рідкісний зрадник ☺). Сучасне, за термінологією Маркузе, "пізньокапіталістичному суспільству" **формує у особистості "одновимірну структуру потягів"** (бюрократизм і репресії тому причиною). У цієї людини атрофовані соціально-критичне ставлення до дійсності; він являє собою не більш як "функціонера" системи. Тому сучасна революція повинна зачіпати "антропологічну структуру" особистості. Революція не може бути радикальною, якщо вона не звільнить придушуються суспільством глибинні інстинкти, головним з яких - Маркузе тут слід за Фрейдом - є інстинкт Ероса. Робочі обуржуазились, **«сексуальний пролетаріат» (доросли) може зробити революцію**. У світовому масштабі носіями революційної енергії є "бідні" країни, що протистоять капіталістичним і проводять "колабораціоністську" політику соціалістичним країнам. **НОВІ ЛІВІ**. Російські попи. ТЕРОР.

1. **Неомарксизм плюс неофрейдизм. Марксизм та фрейдизм: Позитивні ефект несумісності**

Психоаналітична терапія у багатьох відношеннях заснована на пошуку того, що, ймовірно, не існує (пригнічені дитячі спогади), припущенні, яке, ймовірно, помилково (що дитячий досвід є причиною проблем пацієнтів), і терапевтичної теорії, яка майже не має шансів бути вірною (що переклад пригнічених спогадів в свідомість є істотна частина курсу лікування).

Найбільш значні, "класичні" роботи представників. Франкфуртської школи, або, як їх часто називають, франкфуртцев, були створені в 1930-1960-х рр. До їх числа відносяться: колективні праці "Штудії про авторитет і сім'ї" (1936 р керівник Хоркхаймер), "Авторитарна особистість" (1950); роботи Хоркхаймера "Критична і традиційна теорія" (1937), "Діалектика освіти" (спільно з Адорно, 1947), "Затьмарення розуму" (1947); дослідження Адорно "Філософія, нової музики" (1949), "Введення в соціологію музики" (1962), "Негативна діалектика" (1966); твори Маркузе "Розум і революція" (1941), "Ерос і цивілізація" (1955), "Одновимірна людина" (1964), "Есе про звільнення" (1969), "Контрреволюція і бунт" (1972) та ін. Що стосується робіт Фромма, то вони були названі в попередньому розділі. Особливе місце в переліку праць, створених франкфуртці, займають роботи Хабермаса, представника другої хвилі Франкфуртської школи. Це "Знання і людські інтереси" (1968), "До раціонального суспільству" (1970), "Криза легітимності" (1973), "Теорія і практика" (1974), "Комунікація і еволюція суспільства" (1979), "Теорія комунікативної дії" (1981).

Загальнометодологічною ПІДСУМОК (перш, ніж переходити до персоналій): Позитивізм, який, на думку теоретиків Франкфуртської школи, є основою «традиційної теорії», роздробив цілісну «тотальність». єдину людську практику («Праксис») на протилежні і навіть взаємовиключні «Суб'єкт» і «об'єкт» пізнання. «Критична теорія» покликана подолати цю роздробленість, зробивши предметом аналізу всю людську діяльність («праксис). У нетрадиційної теорії має реалізуватися діалектичний підхід, що враховує той факт, що «об'єкт» пізнання - це продукт діяльності «суб'єкта», і виступає він відокремлено лише в рамках «перетвореної форми» свідомості, яка роздвоює цілісність людської практики